

MAKEDONYA TÜRK AĞIZLARINDA ŞİMDİKİ VE GENİŞ ZAMANIN BUGÜNKÜ MORFOLOJİK DURUMU

Oktay AHMED ¹

ÖZET

Bu çalışmada Makedonya Türk ağızlarındak şimdiki ve geniş zamanın bugün yaşayan morfolojik durumu ele alınmıştır. Vardar nehri ülkeyi ikiye böler. Türk ağızlarının özellikleri de aşağı yukarı bu sınırlar içerisinde farklılık göstermektedir. Sol yakada morfolojik şimdiki zaman, sağ yakada ise morfolojik geniş zamanın ağır bastığı görülebilir. Kuzey ağızlarında morfolojik şimdiki zaman ekleri olan /-i/, /-Ay/, /-y/ ve bazı doğu ağızlarında /-iy/ ekleriyle hem semantik şimdiki hem de semantik geniş zaman kapsanmıştır. Bu ağızlarda morfolojik geniş zaman neredeyse hiç kullanılmaz. Güney ağızlarında ise morfolojik geniş zamanla hem semantik şimdiki hem de semantik geniş zaman kapsanır. Bu ağızlarda morfolojik şimdiki zaman ise kesinlikle yoktur. Standart Türkçeye kıyasla, şimdiki ve geniş zaman eklerinde varyant eksikliği vardır. Morfolojik şimdiki zamanın olumsuz şekillerinde her zaman /-y/, geniş zamanın olumsuz şekillerinde ise standart Türkçede olduğu gibi her zaman /-z/ eki kullanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Makedonya Türk ağızları, şimdiki zaman, geniş zaman, morfoloji.

¹ Prof. Dr., “Aziz Kiril ve Metodiy” Üniversitesi, “Blaje Koneski” Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi, Üsküp, Makedonya, oktay(at)flf.ukim.edu.mk, oktayahmed(at)gmail.com, www.oktayahmed.com

THE PRESENT-DAY SITUATION OF THE PRESENT TENSE AND AORIST IN THE TURKISH DIALECTS IN MACEDONIA

ABSTRACT

This paper discusses the present-day situation of the present tense and aorist in the Turkish dialects in the Republic of Macedonia. The country is separated by the Vardar river. The characteristics of the Turkish dialects, roughly, also shows differences inside these boundaries. On the left bank morphological present tense and on the right bank morphological aorist predominates. Present tense suffixes in the northern dialects are /-i/, /-Ay/, /-y/ and in some eastern dialects /-iy/. These suffixes are used both as semantic present tense and as semantic aorist markers. In these dialects morphological aorist marker is almost never used. In the southern dialects, morphological aorist marker covers both semantic present tense and semantic aorist. In these dialects, definitely there is no morphological present tense marker. Compared to standard Turkish, there is a shortage of the present tense and aorist marker variants. In the negative forms of the morphological present tense always is used the /-y/ and in the negative forms of the morphological aorist, as it is in standard Turkish, always is used the /-z/ marker.

Keywords: Turkish dialects in Macedonia, present tense, aorist, morphology.

Ahmed, Oktay. "Makedonya Türk Ağızlarında Şimdiki ve Geniş Zamanın Bugünkü Morfolojik Durumu". *idil* 3.14 (2014): 1-11.

Ahmed, O. (2014). Makedonya Türk Ağızlarında Şimdiki ve Geniş Zamanın Bugünkü Morfolojik Durumu. *idil*, 3 (14), s.1-11.

Giriş

Anadolu ve Rumeli ağızları üzerine çalışmalar yaklaşık bir buçuk asırdır yapılıyor. Makedonya Türk ağızları üzerine yapılan çalışmaların 1919'da Tadeusz Kowalski'yle başladığı düşünülse de çalışmaların XX. yüzyılın ikinci yarısında daha ciddi bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bu yönde en büyük katkısı, 1965 yılında yayın hayatına başlayan "Sesler" dergisi ve 1976 yılında Üsküp Filoloji Fakültesi dahilinde çalışmaya başlayan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü yapmıştır.

Nüfusu 2,1 milyon olan Makedonya Cumhuriyeti ahalisinin %3,75'i kendini Türk olarak görmekte, anadilinin de Türkçe olduğunu söylemektedir. Ülkede çok dağınık olarak yaşayan Türk nüfusunun sayısı gittikçe azalmaktadır. Bunun sebebi genelde erime, ekonomik durumlardan dolayı az çocuk sahibi olma ve Türkiye'ye göç etmedir.

Kullanılan Yöntem

Çalışmada, iki yöntem kullanılmıştır:

a) Tarama: Makedonya Türk ağızları üzerine yapılan çalışmalar tespit edilerek, tarama yöntemiyle gerekli örnekler çıkarılmıştır ve değerlendirilmiştir.

b) Saha çalışması: Bazı ağızlar üzerine bilimsel çalışmalar olmadığı veya çok sınırlı olduğu, bu ağızların daha yakından incelenmesi amacıyla bazı bölgelerde saha çalışması yapılmıştır. Ses kaydı cihazıyla konuşmalar kaydedilerek, metne dönüştürülmüştür ve üzerinde incelemeler yapılmıştır.

Şimdiki ve Geniş Zamanın Bugünkü Morfolojik Durumu

Makedonya Türk ağızları üzerine incelemelerde bulunan yabancı ve yerli (Makedonyalı) bilim adamları, bu ağızlardaki şimdiki ve geniş zamanın kullanımına dair bulgularını ortaya koymaya çalışmışlardır.

Genel olarak, Makedonya Türk ağızlarında *geniş zaman* kullanılmaktadır. Bazı yabancı bilim adamlarının da (Eckman, Friedman, Katona, Kakuk, vb.) çalışmalarına göre, bazı ağızlarda *şimdiki zaman* ekine, yani bu ekin varyantlarına da rastlanmaktadır. Bu ek, standart Türkçeden biraz farklıdır. Daha doğrusu kısa olmakla birlikte, standart Türkçedeki şimdiki zaman eki *-yor*'dan mı, yoksa Osmanlı Türkçesinin bir şeklinden mi kalma olduğu tartışma konusudur.

1. Makedonya Türk ağızlarında şimdiki zaman ekinin bugünkü morfolojik durumu:

1.1. Kuzey ağzlarında (Kalkandelen, Üsküp, Kumanova) morfolojik şimdiki zaman; hem şimdiki hem de geniş zaman anlamında kullanılır. Victor Friedman bir makalesinde (Friedman 1982) tüm Batı Rumeli Türk ağzlarında şimdiki zaman /-yor/ ekinin sadece /-y/ ekiyle değiştirildiğini iddia ediyor, ancak sahada durumlar biraz farklı ve aslında birkaç varyantın var olduğunu görmekteyiz. Morfolojik şimdiki zamanın bölgede rastlanan varyantları şunlardır:

/-i/: Bu varyantın tahminen /-iy/'in kısalmasıyla, yani sondaki ünsüzün zamanla erimesinden ortaya çıktığını iddia edebiliriz. Bu iddiamızı, “y” ünsüzünün zaten bir nevi yarı ünlü olduğu ve kuzeydoğu ağzlarında /-iy/ varyantının hâlâ yaşadığına bağlayabiliriz.

Almak			
Olumlu		olumsuz	
al-i-m	al-i-z	al-ma-y-m	al-ma-y-s
al-i-sın	al-i-sınız	al-ma-y-sın	al-ma-y-sınız
al-i-Ø	al-i-lar	al-ma-y-Ø	al-ma-y-lar
gelmek			
gel-i-m	gel-i-z	gel-me-y-m	gel-me-y-s
gel-i-sın	gel-i-sınız	gel-me-y-sın	gel-me-y-sınız
gel-i-Ø	gel-i-lar	gel-me-y-Ø	gel-me-y-lar
dağıtmak (dağıtmak)			
dağıd-i-m	dağıd-i-z	dağıt-ma-y-m	dağıt-ma-y-s
dağıd-i-sın	dağıd-i-sınız	dağıt-ma-y-sın	dağıt-ma-y-sınız
dağıd-i-Ø	dağıd-i-lar	dağıt-ma-y- Ø	dağıt-ma-y-lar
vermek			
ver-i-m	ver-i-z	ver-me-y-m	ver-me-y-s
ver-i-sın	ver-i-sınız	ver-me-y-sın	ver-me-y-sınız
ver-i-Ø	ver-i-lar	ver-me-y-Ø	ver-me-y-lar

Üsküp ağzından örnekler:

[1] *Bilim niçin istedin güresin beni.* (Beni neden görmek istediğini biliyorum.)

[2] *Arabay ben alım, sen ne istersen de.* (Ben arabayı alıyorum, sen ne demek istersen de (ne dersen de).)

[3] *Te sana buni verim, ama içbir şey aramaym.* (İşte bunu sana veriyorum, ama (karşılık olarak) hiçbir şey istemiyorum.)

/-Ay/: İki varyantlı olan bu ek, aslında kuzey ağızlarında en çok kullanılan şimdiki zaman ekidir.

Atmak			
Olumlu		Olumsuz	
at-ay-m	at-ay-s	at-ma-y-m	at-ma-y-s
at-ay-sın	at-ay-sınız	at-ma-y-sın	at-ma-y-sınız
at-ay-Ø	at-ay-lar	at-ma-y-Ø	at-ma-y-lar
Gülmek			
gül-ey-m	gül-ey-s	gül-me-y-m	gül-me-y-s
gül-ey-sın	gül-ey-sınız	gül-me-y-sın	gül-me-y-sınız
gül-ey-Ø	gül-ey-lar	gül-me-y-Ø	gül-me-y-lar
brakmak (bırakmak)			
brag-ay-m	brag-ay-s	brak-ma-y-m	brak-ma-y-s
brag-ay-sın	brag-ay-sınız	brak-ma-y-sın	brak-ma-y-sınız
brag-ay-Ø	brag-ay-lar	brak-ma-y-Ø	brak-ma-y-lar
Kırmak			
kır-ay-m	kır-ay-s	kır-ma-y-m	kır-ma-y-s
kır-ay-sın	kır-ay-sınız	kır-ma-y-sın	kır-ma-y-sınız
kır-ay-Ø	kır-ay-lar	kır-ma-y-Ø	kır-ma-y-lar

Örnekler:

[4] *İpi ataym, tutacan mı?* (İpi atıyorum, tutacak mısın?)

[5] *İnsanın günlünü kıraysınız Allaşkına.* (İnsanın gönlünü kırıyorsunuz, Allahaşkına.)

[6] *Süle be kızım, kimi seveysın?* (Söyle kızım, kimi seviyorsun?)

Aslında bu ek en çok Üsküp ağızında kullanılır. Üsküp'ün dışında doğuya ve batıya doğru giderken, yani Kumanova ve Kalkandelen ağızlarında bu /-Ay/ varyantı yerine daha çok /-i/ varyantı kullanılır.

/-y/: Bu varyant, ünlüyle biten fiillerde kullanılır:

Anlamak			
Olumlu		Olumsuz	
anla-y-m	anla-y-s	anla-ma-y-m	anla-ma-y-s

anla-y-sın	anla-y-sınız	anla-ma-y-sın	anla-ma-y-sınız
anla-y-Ø	anla-y-lar	anla-ma-y-Ø	anla-ma-y-lar
Okumak			
oku-y-m	oku-y-s	oku-ma-y-m	oku-ma-y-s
oku-y-sın	oku-y-sunuz	oku-ma-y-sın	oku-ma-y-sınız
oku-y-Ø	oku-y-lar	oku-ma-y-Ø	oku-ma-y-lar
sülemek (söylemek)			
süle-y-m	süle-y-s	süle-me-y-m	süle-me-y-s
süle-y-sın	süle-y-sınız	süle-me-y-sın	süle-me-y-sınız
süle-y-Ø	süle-y-lar	süle-me-y-Ø	süle-me-y-lar
üdemek (ödemek)			
üde-y-m	üde-y-s	üde-me-y-m	üde-me-y-s
üde-y-sın	üde-y-sınız	üde-me-y-sın	üde-me-y-sınız
üde-y-Ø	üde-y-lar	üde-me-y-Ø	üde-me-y-lar

Örnekler:

[7] *Anlay mısın ne deym?* (Ne dediğimi (söylediğimi) anlıyor musun?)

[8] *Çok okuysun, güzlerin bozulacak.* (Çok okuyorsun, gözlerin bozulacak.)

[9] *İşçilerimize güzel aylık üdeys.* (İşçilerimize (çalışanlarımıza) iyi maaş veriyoruz.)

Şu hususa dikkat çekmek istiyoruz: Güney ve güneybatı ağzlarında da *alim*, *verim*, *yapım* vb. gibi örneklerle rastlanmaktadır, ancak bu ağzlardaki /-i/ morfemi şimdiki zaman değil de, istek kipi görevindedir (*alayım*, *vereyim*, *yapayım* anlamında). Makedonya dışından gelen araştırmacılar, bu ekin farklı görevlerini çoğu zaman göremiyor.

Yukarıdaki çizelgelerde de görüldüğü üzere, fiillerin olumsuz şekillerinde her zaman şimdiki zaman ekinin varyantı /-y/' dir:

[10] *Benimkilerini seninkilerinden ayırmaym.* (Benimkilerini seninkilerden ayırmıyorum.)

[11] *A, te kaç sene artık çalmaylar.* (Ah, işte kaç yıldır artık (müzik) çalmıyorlar.)

[12] *Seni çoktan camida görmeym.* (Seni çoktandır camide görmüyorum.)

1.2. Kuzeydoğu Makedonya ağızlarında şimdiki zaman ekine rastlanır, ancak güneye kayarken, bu kullanımda düşüş kaydedilmektedir.

Radoviş'te şimdiki zamanın /-i/, /-Ay/, /-iy/ ve /-y/ varyantları kullanılmaktadır:

[13] *Oraa gidey o taşa ne zaman bindi İsa, Alla'ya amanci oldi.* (İsa oraya, o taşa bindiğinde, Allah'a dua etti.) (Alil: 133)

[14] *Açan açay gözlerini, damlatır.* (Gözlerini açtığı zaman, damlattı.) (Alil: 141)

[15] *Bu geliy, aliy atını...* (Bu geliyor, atını alıyor...) (Alil: 142)

[16] *Bir emir veri polislara toplay mineti... Bu çocuk kanay elviya çocuk... Toplay milleti. Güreş kurulu. Çikaylar babasıyla bir aşai bir yokari, babası dayanamay... Ondan sorna koşaylar... Arap azır durı orda tekrar kapuşilar bubasıyla.* (Polis memurlarına bir emir veriyor, milleti topluyor... Bu çocuk kanıyor, evliya çocuk... Milleti topluyor. Güreş kuruluyor. Babasıyla bir aşağı bir yukarı çıkıyorlar, babası dayanamıyor... Ondan sonra koşuyorlar... Arap orada hazır durmaktadır, tekrar babasıyla kavda ediyorlar.) (Alil: 154).

Valandova:

Radoviş'e kıyasen Valandova daha güneyde bulunduğu için, bu Türk ağızlarında şimdiki zamanın kullanımı daha sınırlıdır. Şimdiki zaman anlamı, geniş zamanla verilir. Valandova'da morfolojik şimdiki zaman /-y/ şeklindedir. Fiil ünsüzle biterse,ekten önce dar bir yardımcı ünlü eklenir. Örneğin:

[17] *Bis tamam teglalara dolduruyz evden şırllaan, büber, sirke, sarmusak.* (Biz tüm kavanozlara evden şırllağan, biber, sirke, sarmsak koyuyoruz (dolduruyoruz).) (İbrahim 2007: 415)

[18] *Geliy, demiş, bir sårsem almanın altına...* (Elmanın altına bir sersem geliyor, demiş...) (İbrahim 2007: 391)

[19] *Ondan sora ısınıyka, ısınıyka tutar birisinin kafasını koparır.* (Ondan sonra ısınırken, ısınırken, tutup birinin kafasını koparır.) (İbrahim 2007: 404)

[20] *Büttün orda oynayannarı cümbüş olsun dey... Er kişi çık kül oluy üstleri, başlari.* (Tüm orada oynayanları cümbüş (eğlence) olsun, diyor... Herkes çıkıyor, üstleri, başları kül oluyor.) (İbrahim 2007: 444)

1.3. Güney ve güneybatı ağızlarında şimdiki zaman eki yoktur. Semantik şimdiki zaman, morfolojik geniş zamanla verilir. Aradaki fark, ancak cümle bağlamından çıkarılabilir. Resne'den iki örnek:

Semantik şimdiki zaman	Semantik geniş zaman
<i>Şindi gider evde.</i> (Şimdi eve gidiyor.)	<i>Er gün okulda gider.</i> (Her gün okula gider.)
<i>Ya neka gelir.</i> (İşte, henüz geliyor.)	<i>On seneden beri yazda gelir.</i> (On yıldan beri yazın (her yaz) gelir.)

Ohri-Prespa yöresinde şimdiki zaman eki kesinlikle yoktur. Gostivar'da da şimdiki zaman eki yoktur ve bu anlam geniş zaman ekiyle verilmiştir. (Yaşar Nasteva, 294).

2. Geniş zamanın bugünkü morfolojik durumu, standart Türkçe'den pek farklıdır, ancak varyantlarda ünlü eksikliği görülür. Bu durum bugün şöyledir:

2.1. Kuzey ağızlarında morfolojik geniş zaman neredeyse hiç yoktur ve dolayısıyla, geniş zaman ekine çok nadir rastlanır. Bu durum, özellikle Üsküp için geçerlidir.

Üsküp:

[21] *Komşin buni çok güzel bilir.* (Komşun bunu çok iyi bilir.)

[22] *O utanmaz, canım.* (O utanmaz, canım.)

[23] *Aç kapiyi, zarem kırar.* (Kapıyı aç, yoksa kırar.)

Kuzey ağızlarında geniş zaman yerine, aynı anlamı ifade etmek için, hemen hemen her zaman morfolojik şimdiki zaman kullanılır.

2.2. Kuzeydoğu ağızlarında geniş zaman, şimdiki zaman ekiyle beraber kullanılmaktadır.

Radoviş:

[24] *Şükri Rama gene çeker telefon o direktora...* (Şükrü Ramo ise, o müdüre telefon eder.) (Alil: 161)

[25] *Ben giderim Recaiya, idi Dirjavna Bezbednost Üsküp'te, tanımasın.* (Ben Recai'ye gidiyorum, Üsküp'te Devlet Güvenliği'nde çalışıyordu, tanımazsın.) (Alil: 161)

Bu son örneğin son kelimesinde (*tanımasın*), olumsuzda /-z/’ye dönüşen geniş zaman ekinin düştüğünü de görüyoruz.

Güneye doğru giderken ise, geniş zaman daha çok kullanılmaktadır:

Valandova:

[26] *Dedä, masal bilır misin, masal?* (Dede, masal bilir misin, masal?) (İbrahim 2007: 438)

[27] *Kövün soysuzlarından Kedi Musa ise kaçmaz, kövde saklanır kendi izbesinde.* (Köyün soysuzlarından Kedi Musa ise kaçmaz, köyde kendi bodrumunda saklanır.) (İbrahim 2007: 448)

[28] *Amet Aga bir sene acılı gidür.* (Ahmet Ağa yılın birinde hacılığa gider.) (İbrahim 2007: 455)

2.3. Güney ve güneybatı ağızlarında ise geniş zaman ekinin kullanımı çok geniştir. Morfolojik geniş zaman ekiyle, semantik şimdiki zaman da verilmektedir. Fark, ancak bağlamdan çıkarılabilir. Şimdiki zaman eki ise kesinlikle kullanılmaz. Bu ağızlarda morfolojik geniş zamanın varyantları Türkiye Türkçesinden pek farklıdır. Demek ki geniş zaman, başta /-r/ eki olmak üzere, duruma göre ekten önce dar veya geniş yardımcı bir ünlü de eklenerek kullanılır. Olumsuz şekillerinde bir farklılık yok ve geniş zaman /-r/ eki yerine, her zaman /-z/ kullanılır.

Ohri-Prespa:

[29] *Tamam ne çıkarlar gitsinler, bir başka, da bir arkadaşı yapışır yanına.* (Tam gitmeye kalktıkları anda, bir başka arkadaşı yanına yapışır.) (Ahmed 2005: 262)

[30] *Eppisi bilirdi ki sade aldidür, a eppisi onun üsti bakardı.* (Herkes yalan söylediğini bildirdi, ama yine de herkes ona (onun ne yapacağına) bakardı.) (Ahmed 2005:277)

[31] *Ama erkekler kalmazdı orda.* (Ama orada erkekler kalmazdı (durmazdı).) (Ahmed 2005:293)

Gostivar ve Vrapçište:

[32] *Bu gider kardaş daga nere geikler.* (Bu gider, kardeşim, dağa, geyiklerin olduğu yere.) (İbrahim 1997: 184)

[33] *Em soradan gider, baba serçe bekler o serçeleri, anne serçe gider alsın yem.* (Ve sonradan gider, baba serçe o serçeleri bakar, anne serçe (ise) yem almaya gider.) (İbrahim 1997: 200)

[34] *Em bu kelçe alır bir eşek em biner eşeğe em kalır orda nere çamurlar korsem.* (Ve bu kelcik (Keloğlan) bir eşek alır, eşeğe biner ve güya orada çamurlarda kalır.) (İbrahim 1997: 208)

Sonuç

Genelde Vardar nehri Makedonya Türk ağızlarını ikiye ayırır: sol yakada (kuzey-kuzeydoğu-doğu) morfolojik şimdiki zaman, sağ yakada ise (güney-güneybatı) morfolojik geniş zaman görülmektedir. Şimdiki zaman ekinin farklı varyantları vardır. Makedonya gibi küçük bir alandan bahsederken, farklı yerleşim birimlerinde farklı, ama sık karışık varyantlar da kullanılabilir. Bunun nedeni, halkın kaynaşmasıdır. Kuzey ağızlarında morfolojik şimdiki zaman ağır basar. Hatta bu ağızlarda morfolojik geniş zaman yok denecek kadar az kullanılır. Bu ağızlar Kalkandelen-Üsküp-Kumanova-Radoviş ekseninde yer almaktadır. Valandova ve çevresi gibi bazı doğu ağızlarında, hem morfolojik şimdiki zaman, hem de morfolojik geniş zaman kullanılmaktadır, ancak şimdiki zamanın kullanımı daha sınırlıdır. Güney ve güneybatı ağızlarında ise sadece morfolojik geniş zaman vardır. Morfolojik şimdiki zaman ise kesinlikle yoktur. Bu ağızlar Manastır-Resne-Ohri-Ustruga-Gostivar-Vrapçište ekseninde yer almaktadırlar. Semantik şimdiki zaman da morfolojik geniş zamanla verilmektedir. Şimdiki ve geniş zamanın anlam kaymaları Türkiye Türkçesinden neredeyse tamamen farksız olduğu için, bunları bu değerlendirmede ele almadık. Olumsuz şekiller her zaman /-mA/ ekiyle yapıldığı için, şimdiki zaman sadece /-y/, geniş zaman ise /-r/'nin değişik şekli olan /-z/'yle karışımına çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Ago, A. (1998). Güneybatı Makedonya Türk Ağızları, Yayınlanmamış bilimsel proje (Makedonca), Filoloji Fakültesi, Üsküp.

Ahmed, O. (2007). Makedonya'nın Ohri-Prespa Yöresinde Konuşulan Türk Ağızlarında Eklerin Varyantları, I. Uluslar arası Türk Dünyası Kültür Kurultayı - Bildiri Kitabı I, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, 31-42.

Ahmed, O. (2005). Ohri-Prespa Yöresi Türk Ağızlarının Morfosentaksı, Yayınlanmamış doktora tezi (Makedonca), "Aziz Kiril ve Metodiy" Üniversitesi, "Blaje Koneski" Filoloji Fakültesi, Üsküp.

Ahmed, O. (2001). Resne ve Çevresi Türk Ağzının Fonetik ve Leksik Özellikleri, Yayınlanmamış master tezi (Makedonca), “Aziz Kiril ve Metodiy” Üniversitesi, “Blaje Koneski” Filoloji Fakültesi, Üsküp.

Alil, S. (2000). Radoviş ve Çevresi Türk Ağzı, Yayınlanmamış master tezi (Makedonca), “Aziz Kiril ve Metodiy” Üniversitesi, “Blaje Koneski” Filoloji Fakültesi, Üsküp.

Eckman, J. (1960). Dinler (Makedonya) Türk Ağzı, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, TDK, Ankara, 189-204.

Eckman, J. (1962). Kumanova Türk Ağzı, Németh Armağanı, Ankara, 111-144.

Friedman, V. (1982). Balkanology and Turcology: West Rumelian Turkish in Yugoslavia as Reflected in Prescriptive Grammar, Studies in Slavic and General Linguistics, Vol. 2, Rodopi, Amsterdam, 1-77.

İbrahim, N. (2007). Valandova Türk Ağzı, Yayınlanmamış doktora tezi (Makedonca), “Aziz Kiril ve Metodiy” Üniversitesi, “Blaje Koneski” Filoloji Fakültesi, Üsküp, 2007.

İbrahim, N. (1997). Vrapçište ve Çevresi Türk Ağzı, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Yeni Türk Dili), Ankara.

Kakuk, S. (1972). Le dialecte Turc d’Ohrid en Macédoine, Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae, Tomus XXVI (2-3), 1972, 227-282.

Katona, L. K. (1969). Le dialecte turc de la Macédonie de l’Ouest, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, TDK, Ankara, 57-194.

Kowalski, T. (1919). Zagadki ludowe tureckie (Enigmes populaires turques), Prace Komisji Oriental Istyczny Polskiej Akademii Umiejetnosci (Mémoires de Commission Orientale des Sciences de Cracovie) No. I, Krakow.

Yaşar Nasteva, O. (1970). Turskiot govor vo gostivarskiot kraj, Zbornik za Gostivar, 1970.

Tufan, Ş. (2001). On Word Order in Gostivar Turkish, Unpublished master thesis, Boğaziçi University, 2001.